

Omslagontwerp: Joyce Zethof
Auteursfoto: Ernst Coppejans
Opmaak: Elgraphic
Cartografie: EMK cartografie

Het affiche dat diende als basis voor het omslag is gemaakt in 1957 door de Utrechtse kunstenaar Jan Rodrigo in opdracht van de NS en is gebruikt en bewerkt met toestemming van de erven.

Met dank aan: Barbera Bosma, Paul Haenen, Reinier van Harten, Aimée Kiene, Elke Lahousse, Sander Plukaard, Sander Wijker en Billie.

ISBN 978 90 00 38079 4
ISBN 978 90 00 38751 9 (e-book)
NUR 508,320

© 2023 Sander Groen
© 2023 Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv, Amsterdam
Eerste druk, 2023

Spectrum maakt deel uit van Uitgeverij Unieboek | Het Spectrum bv,
Postbus 23202
1100 DS Amsterdam

www.spectrumboeken.nl

 Spectrum Life
 spectrumboeken

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Alles is in het werk gesteld om ervoor te zorgen dat de informatie in dit boek bij het ter perse gaan zo veel mogelijk is bijgewerkt. Gegevens zoals adressen en websites zijn echter aan veranderingen onderhevig. De uitgever is niet verantwoordelijk voor consequenties die voortvloeien uit het gebruik van dit boek.

Correcties, aanvullingen of tips? Mail ze naar reisjournalist Sander Groen: info@sandergroen.nl.

‘We nemen de stoptrein, waar hij ook heengaat.’

– D.H. Lawrence, *Naar Sardinië* (1921)

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord: Fijn in de trein – door Paul Haenen	10	5. Italië	
Inleiding: De trein der traagheid	12	Trein op zee	90
		De groene treintjes van Sardinië	102
1. Benelux		<i>De 10 mooiste treinstations van Europa</i>	104
Per trein (en te voet) over de IJzeren Rijn	16	6. Frankrijk	
Van Luik naar Luxemburg	30	Het geheim van de Blauwe Trein	108
<i>Tienertoer: je treinkaartje naar de vrijheid</i>	32	Train à Grande Vibration	120
		<i>De 10 chicste luxetreinen van Europa</i>	122
2. Duitsland		7. Spanje	
Moord in de Rheingold Express	36	Moord op het kolenspoor	126
Kuifje aan de Oostzee	48	Baleaarsch boemelen	136
<i>Trans Europ Express (1957-1995)</i>	50	<i>50 jaar Interrail: vrij reizen van Lissabon tot de poolcirkel</i>	138
3. Oostenrijk & Hongarije		8. Portugal	
Spoorlijn op de Werelderfgoedlijst	54	Het portspoor langs de Douro	142
Per 'Balaton Express' naar het Hongaarse vakantiemeer	68	Grand tour per spoor door Portugal	152
<i>De 10 mooiste spoorweghotels van Europa</i>	70	<i>De 10 mooiste spoorwegmusea van Europa</i>	154
4. Zwitserland		9. Groot-Brittannië	
Het Bernina Mysterie	74	Slapend naar de Schotse Hooglanden	158
Per trein naar de Toverberg	84	Dromend naar Cornwall met de Night Riviera	170
<i>De 10 fijnste Europese treinromans</i>	86	<i>Spoorwegpionier: George Stephenson</i>	172
		10. Turkije	
		Een enkeltje Teheran	176
		Per trein onder de Bosporus door	190
		<i>Spoorwegpionier: Georges Nagelmackers</i>	192

11. Scandinavië		17. Servië & Montenegro	
Heel Zweden door met de Poolcirkel Express	196	Over Tito's spoorlijn door Montenegro	296
De mooiste treinreis van Noorwegen	206	Een Servische smalspoorlijn als een achtbaan	304
<i>De 10 beste restauratierijtuigen van Europa</i>	208	<i>Kickstart je treinreis met deze slaaptreinen</i>	306
12. Baltische Staten		Treinreisgids Europa	308
De grote Baltische spoorwegcarroussel	212	Register	319
Per trein (of bus) naar de Baltische Rivièra's	224		
<i>De 10 mooiste stationsrestauraties van Europa</i>	226		
13. Polen			
Spanning in de slaaptrein naar Hel	230		
Met een slakkengangetje naar Zakopane	244		
<i>De 10 beste Europese treinfilms</i>	246		
14. Tsjechië & Slowakije			
Boemelen in de Boheemse Kuurdriehoek	250		
Over de Jeugdspoorlijn door de Vallei van Vreugde	258		
<i>De 10 leukste spoorwegwandelingen van Europa</i>	260		
15. Slovenië			
Het kronkelspoor door het groene westen van Slovenië	264		
Per trein naar de Sloveense Rivièra	276		
<i>Tussen de rails: het hipste maandblad van Nederland</i>	278		
16. Kroatië & Bosnië			
De Dalmatië Express naar 101 droomeilanden	282		
De mooiste treinreis in onbereikbaar Bosnië	290		
<i>De 10 mooiste veerverbindingen van Europa</i>	292		

INLEIDING

De trein der traagheid

Een futuristisch ogende trein glijdt in de avondschemer door een groene vallei in een bergachtig landschap. Het restaurantrijtuig is ingericht in beigetinten, de verlichting is gedimd, de fauteuils zijn comfortabel en de tafeltjes met linnen gedekt. Een ober brengt de menukaart. De in broekpak gestoken Vesper Lynd komt aanlopen, gaat zitten en zegt kordaat: *'I'm the money.'* James Bond kijkt op, neemt een slok whisky en stemt in: *'Every penny of it.'* Het duo bespreekt de strategie voor de komende missie, terwijl ze hun traag gegaarde lamsspiezen wegspoelen met een 25 jaar oude fles Château Angelus. Reizen per trein zag er zelden zo stijlvol uit als in *Casino Royale*.

In de film zoekt de trein van Zwitserland naar Montenegro, in werkelijkheid werd de scène opgenomen in een Pendolino, het pronkstuk van de Tsjechische Spoorwegen. Op het hoofdstation van Praag stap ik in precies dezelfde hogesnelheidstrein, met bestemming Mariënbad. Net als Agent 007 reis ik eerste klas en tref ik een onbekende disgenoot, al lijkt zij niet op Eva Green, maar eerder op Miss Gulch uit *The Wizard of Oz*. Ik bestel een goulashsoep (€ 2,30), een kipschnitzel met aardappelsalade (€ 6,60) en een pul Tsjechisch bier (€ 1,60). Minder glamoureuus dan Bond misschien, maar het blijft fijn, dineren in een rijdende trein.

In de slaaptrein van Stockholm naar Narvik lunchte ik met Zweedse gehaktballetjes in veenbessensaus en in de Trans-Azië Express van Istanboel naar Teheran bestond het ontbijt uit Perzisch platbrood met witte kaas, yoghurt met honing en een kop Nescafé. Met die laatste trein deed ik drie dagen over een afstand

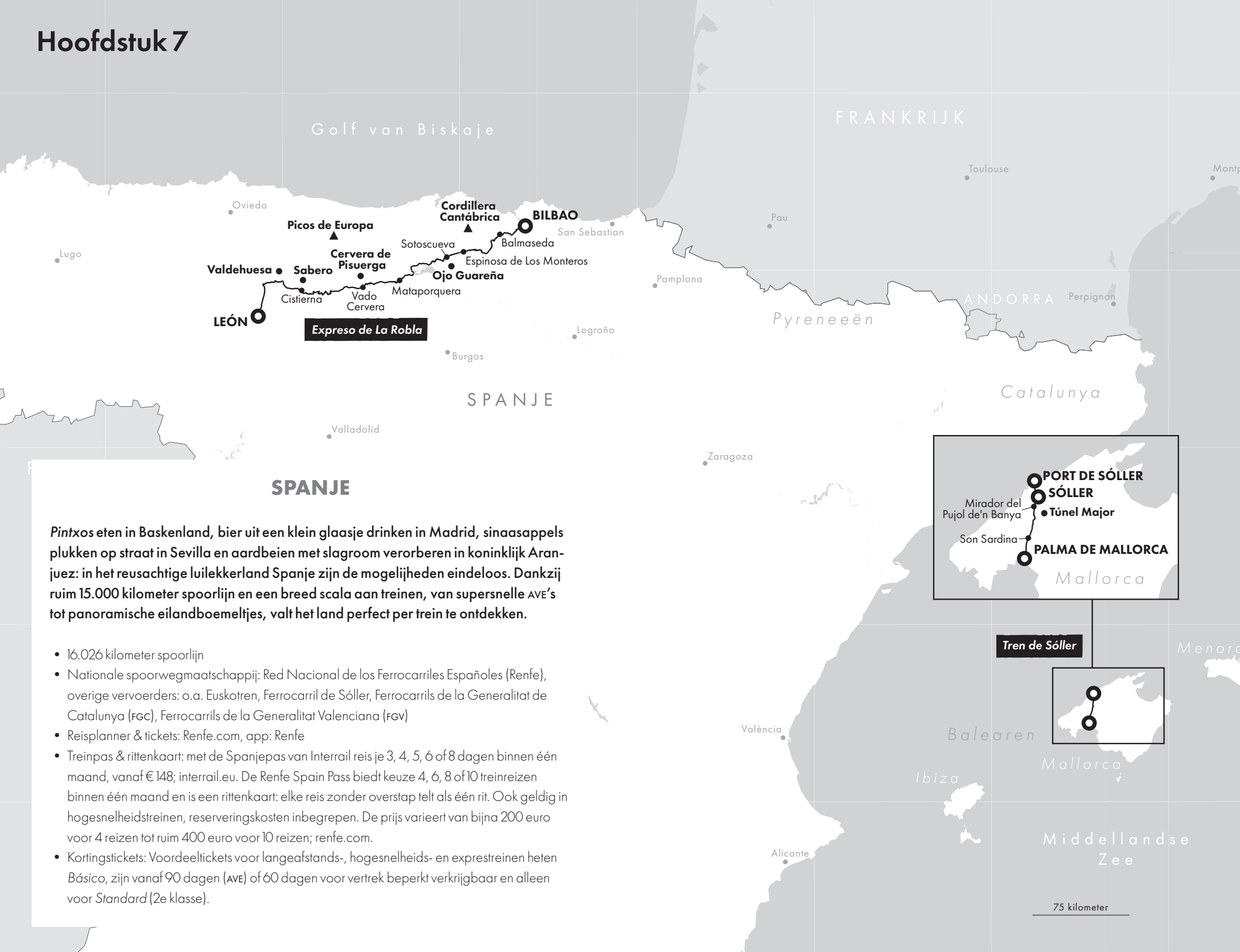
die per vliegtuig in drie uur kan, maar het is een andere reiservaring. Zo'n langeafstandstrein, daar kun je niet uit, voor sociale contacten ben je aangewezen op personeel en medepassagiers, en het uitzicht verandert doorlopend. De trein is een microkosmos waarin tijd er even niet toe doet – een betere reden om te ontspannen bestaat niet.

Ruim twintig jaar reis ik al de wereld rond, aanvankelijk vooral per vliegtuig en cruiseschip, de laatste jaren alleen nog duurzaam – per trein, bus, veerboot, fiets of te voet. *Slow travel* heet dat. Langzaam reizen. Ooit was het de norm, maar vliegen is zo goedkoop en gewoon geworden dat de reis naar de vakantiebestemming een noodzakelijk kwaad werd. Iedereen jakkert zo snel mogelijk van A naar B, zonder op of om te kijken. Maar begin je vakantie eens met een lange reis per slaaptrein of nachtboot en je zult zien dat je ontspannen arriveert. Maak de reis een onderdeel van je vakantie, geef wat meer uit aan extra comfort en kijk uit het raam, waar de mooiste landschappen voorbijglijden. Het vergt een andere instelling, maar behalve voor het klimaat is het ook beter voor je gemoed.

Met dit boek hoop ik je te inspireren om zelf in de trein te stappen, op weg naar onbekende oorden. Van de 35 mooiste treinreizen van Europa die beschreven worden in *Tussen de rails* kun je er 34 zelf ook maken: per slaaptrein door winterwonderland naar de Poolcirkel, met trein en al op Europa's laatste spoorpunt naar Sicilië, of samen met Poirot en Maigret met de gereïncarneerde Blauwe Trein naar de Rivièra. En zo dus nog 31 – kies maar uit. *Bon voyage!*

Sander Groen, reisjournalist

Hoofdstuk 7

SPANJE

Pintxos eten in Baskenland, bier uit een klein glaasje drinken in Madrid, sinaasappels plukken op straat in Sevilla en aardbeien met slagroom verorberen in koninklijk Aranjuez: in het reusachtige luilekkerland Spanje zijn de mogelijkheden eindeloos. Dankzij ruim 15.000 kilometer spoorlijn en een breed scala aan treinen, van supersnelle AVE's tot panoramische eilandboemeltjes, valt het land perfect per trein te ontdekken.

- 16.026 kilometer spoorlijn
- Nationale spoorwegmaatschappij: Red Nacional de los Ferrocarriles Españoles (Renfe), overige vervoerders: o.a. Euskotren, Ferrocarril de Sóller, Ferrocarrils de la Generalitat de Catalunya (FGC), Ferrocarrils de la Generalitat Valenciana (FGV)
- Reisplanner & tickets: Renfe.com, app: Renfe
- Treinpas & rittenkaart: met de Spanjepas van Interrail reis je 3, 4, 5, 6 of 8 dagen binnen één maand, vanaf € 148; interrail.eu. De Renfe Spain Pass biedt keuze 4, 6, 8 of 10 treinreizen binnen één maand en is een rittenkaart: elke reis zonder overstap telt als één rit. Ook geldig in hogesnelheidstreinen, reserveringskosten inbegrepen. De prijs varieert van bijna 200 euro voor 4 reizen tot ruim 400 euro voor 10 reizen; renfe.com.
- Kortingsstickets: Voordeeltickets voor langeafstands-, hogesnelheids- en exprestreinen heten *Básico*, zijn vanaf 90 dagen (AVE) of 60 dagen voor vertrek beperkt verkrijgbaar en alleen voor *Standard* (2e klasse).

Tren de Sóller

75 kilometer

Moord op het kolenspoor

Van alle gemakken voorzien, deze hotelkamer: van airco en muziek-installatie via stopcontacten en wi-fi voor je telefoon tot pluizige handdoeken van Egyptisch katoen en een heuse massagedouche. Niks geen *keycard*, maar een échte sleutel aan een zware koperen sleutelhanger die zo uit de belle époque lijkt te komen. 's Avonds is er *turn-down service*: kom je tipsy terug uit het restaurant, is alles opgeruimd en gepoetst, het gordijn dicht, het licht gedimd en het dekbed opengeslagen. Zou zomaar een viersterrenhotel kunnen zijn.

Maar er is iets gekks aan de hand: het is allemaal minuscuul. Amper twee bij twee meet dit hotelkamertje, de badkamer inclusief. Daar kun je je kont niet keren; even lekker inzepen onder de douche gaat met gestommel van stotende knieën en ellebogen, om te toiletteren dien je behendig tussen wand en wasbak door te manoeuvreren en tandenpoetsen lukt alleen als je welgemikt je achterste door de schuifdeur heen de kamer in steekt.

Dit is niet zomaar een hotel, maar een hotel op rolletjes. El Expreso de La Robla, zo heet de chique trein, met slaapwagons vol van die kleine maar comfortabele cabientjes, een rollend restaurant voor een stevig ontbijt van roerei of tortilla, een barriertuig voor een koud biertje of wijntje en een loungewagon met kranten, tijdschriften, spelletjes en zitbanken. Elke donderdag vertrekt de trein voor een vierdaagse plezierrit over een Noord-Spaans kolenspoor – boemelen van Bilbao naar León en retour, met tussenstops bij curieuze musea, mysterieuze grotten en middeleeuwse stadjes.

Wagon 1 coupé 12

'Mag ik uw koffer dragen?' vraagt de in goudgerand uniform gehulde treinsteward Julio me op het perron. La Concordia, een in 1898 in art nouveau opgetrokken treinstationnetje in Bilbao, is een passend vertrekpunt. Julio brengt me naar wagon 1, coupé 12, legt uit hoe airco, muziek en massagedouche werken en overhandigt de sleutel, in blijde afwachting van een fooi. Precies zoals het in sterrenhotels toegaat – met dien verstande dat Julio en ik bijna met de neuzen tegen elkaar gedrukt staan. O ja, vertrek om vier uur – of ik dan in het barriertuig een welkomstdrankje kom drinken.

'Dit is net een cruise,' zegt reisleidster Anna in het barriertuig. 'Alleen dan niet op zee, maar tussen de rails. Je hoeft niets te doen, wij brengen je overal heen. Zak onderuit, ontspan en geniet van de reis.' Precies op het moment dat Julio bijschenkt, zet de trein zich in beweging. Eerste halte: Espinosa de los Monteros, anderhalf uur verderop in de bergen van Burgos. Terwijl achter de ramen de buitenwijken van Bilbao plaatsmaken voor de uitlopers van de Cordillera Cantábrica en de trein het dal van de Ebro in rolt, maken de passagiers kennis met elkaar.

Het blijkt een bont gezelschap; een echtpaar van Poolse hippies in kleurige Mexicaanse poncho's, een IJslander met een permanente glimlach, een gerimpelde Noor en een jonge Deense, twee onverstaanbare Zwitsers, de Bulgaarse dubbelgangster van Erica Terpstra, een Engelse jongen met zwarte nagellak, twee geïmproviseerde Francaises met elk een stapel modebladen onder hun arm en een Ier die zijn reputatie hooghoudt door subiet een gin-tonic te bestellen. Agatha Christie zou er pap van lusten; het wachten is op een moord à la die in de Oriënt Express en Hercule Poirot die komt vaststellen dat Julio het wel gedaan moet hebben.

Grotkerk met fresco's

Ojo Guareña, een bochtig busritje verwijderd van treinstation Sotoscueva, is het grootste grottencomplex van het Iberisch

schiereiland, zo meldt de gids monter. In de veertien grotten, verbonden door honderd kilometer aan tunnels, wemelt het van de stalactieten en stalagmieten, maar slechts een deel is open voor het publiek en laten ze daar nou net niet te zien zijn, die bizarre druipsteenformaties. Tikkeltje teleurstellend, vinden de treinpassagiers, totdat ze de Cueva Ermita de San Bernabé ontdekken, een fraai uit de rotsen gehouwen kerkje met eeuwenoude fresco's van het leven en lijden van Christus. *Estupendo*.

Ontbijt in de restaurantwagon plus lunch en diner in lokale restaurants zijn bij de treinreis inbegrepen. Vanavond wordt er getafeld in de *parador* van Cervera de Pisuerga. Van die chique staathotels zijn er negentig in Spanje, in monumentale kloosters en kastelen of in moderne gebouwen op een panoramische prachtplek, zoals deze, in de uitlopers van de Picos de Europa, midden in een nationaal park en met uitzicht op een spiegelglad stuwmeer. Uit de keuken komen lokale klassiekers als soep met brood en een

karrenvracht knoflook, huisgemaakte pittige worstjes en gegrilde lamsbouten.

Terug in de trein vloeit de drank rijkelijk en gaat het over de krappe slaapcoupés. De een vindt het echt niet kunnen, de ander weet wel beter. Een andere meerdaagse treinreis van de Spaanse spoorwegmaatschappij RENFE is al decennia een doorslaand succes. El Transcantábrico is een stuk luxueuzer, heeft heuse 'suites' met tweepersoonsbedden en is dan ook vijf keer duurder dan de Expreso de La Robla. Dan neem je al snel voor lief dat je je gat uit de badkamerdeur moet steken om je tanden te kunnen poetsen.

De eerste kolentrein

Een Mijnbouwmuseum staat vandaag op het programma en dat is een gepaste uitstap, want zonder die mijnbouw hadden wij deze treinreis niet kunnen maken. De dorpen Cistierna en Sabero vormen samen de bakermat van de mijnbouw die ervoor zorgde

Railcruises in Spanje

- Hij wordt ook wel de Spaanse Oriënt Express genoemd: de Tren Al Andalus rijdt met super-de-luxe lounge-, restaurant- en slaapwagons van een eeuw oud in een week tijd langs alle hoogtepunten van Zuid-Spanje: Sevilla, Cordoba, Granada, Ronda en Cadiz. Hier is je Interrailpas of Básico-ticket niet geldig; een treinkaartje voor een suite met tweepersoonsbed en badkamer kost zo'n 10.000 euro voor twee.
- In het groene noorden van Spanje rijdt El Transcantábrico in een week van León of San Sebastian naar Santiago de Compostela. Vier lounge-wagons met bibliotheek, bars en dansvloer, suites met tweepersoonsbed, airco, minibar en badkamer. Een kaartje kost zo'n 11.000 euro voor twee.
- De budgetversie van El Transcantábrico is El Expreso de La Robla. Keuze uit twee routes van drie nachten/vier dagen: in voor- en najaar van Bil-

bao door de bergen naar León en retour, in de zomer van Gijón langs de kust naar Santiago de Compostela en terug. Een privécabine voor twee kost zo'n 2000 euro.

- De Costa Verde Express rijdt in de zomermaanden in 6 dagen en 5 nachten van Bilbao via Santander, Santillana del Mar, Oviedo, Gijón en Viveiro naar Santiago de Compostela. Ook in deze luxetrein zijn alle excursies en maaltijden inbegrepen, een suite voor twee kost zo'n 7000 euro.
- Budgettip: langs de Noord-Spaanse kust, helemaal van de Pyreneeën naar Galicië, kronkelt zo'n 800 kilometer smalspoor. Stippel zelf een mooie boemelroute met tussenstops uit via San Sebastian, Bilbao, Santander en Gijón naar Santiago de Compostela. Zie sanderagroen.nl/noordspanje.